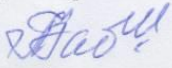

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Біологічний факультет
Кафедра біофізики та біоінформатики

Затверджено
на засіданні кафедри біофізики
та біоінформатики біологічного факультету
Львівського національного університету імені Іва-
на Франка
(протокол № 20 від 23 березня 2021 р.)

Завідувач кафедри, проф. _____ А.М. Бабський

Силабус з навчальної дисципліни
«Біоенергетика»,
що викладається в межах ОПП
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для здобувачів з
спеціальності 014.05 – Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Львів 2021

Назва курсу	Біоенергетика
Адреса викладання курсу	вул. Грушевського 4, 79005 Львів
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	біологічний факультет, кафедра біофізики та біоінформатики
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	01 - Освіта / Педагогіка. 014.05 - Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
Викладачі курсу	Бабський Андрій Мирославович, доктор біол. наук, професор, Гарасим Наталія Петрівна, канд. біол.наук, доцент.
Контактна інформація викладачів	andriy.babsky@lnu.edu.ua https://bioweb.lnu.edu.ua/employee/babskyj-a-m nataliya.harasym@lnu.edu.ua https://bioweb.lnu.edu.ua/employee/harasym-n-p
Консультації по курсу відбуваються	щовівторка, 11:00–12:00 год (вул. Грушевського 4, ауд. 323)
Сторінка курсу	https://bioweb.lnu.edu.ua/employee/harasym-n-p
Інформація про курс	Дисципліна «Біоенергетика» є дисципліною вільного вибору з спеціальності 014.05 - Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) для освітньої програми, яка викладається в 6 семестрі в обсязі 6 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).
Коротка анотація дисципліни	Навчальну дисципліну розроблено таким чином, щоб надати учасникам необхідні знання, обов'язкові для того, щоб вміти аналізувати біоенергетичні стани клітин та організму в цілому. Тому у дисципліні представлено як огляд концепцій утворення енергії в організмі, її використання у процесі життєдіяльності клітин та інструментів, які потрібні для вивчення біоенергетичних станів.
Мета та цілі курсу	Метою вивчення дисципліни вільного вибору «Біоенергетика» є опанування студентами основних питань, які стосуються фундаментальних і прикладних завдань біоенергетики, а також виховання навичок зі застосовування здобутих знань для вирішення завдань з вивчення енергетичних станів організму, залежно від того чи іншого впливу на нього.
Література для вивчення дисципліни	Основна література: 1. Бабський А, Іккерт О, Манько В. Основи біоенергетики: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 312 с. – (Серія «Біологічні студії») 2. Александрова К.В. Особливості енергообміну в живих організмах. – Запоріжжя, 2012. – 106 с. 3. Огурцов А.Н. Молекулярная биоэнергетика клетки. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2009. – 112 с. 4. Гребеник Л.І., Висоцький І.Ю. Курс лекцій з біохімії. Розділ «Загальні закономірності метаболізму. молекулярні основи біоенергетики». – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 74 с. 5. Скулачев В.П. Энергетика биологических мембран. – Москва: Наука, 1989. – 554 с. Додаткова література: 1. Костюк П.Г., Зима В.Л., Магура Ш.С., Мірошніченко М.С., .шуба М.Ф. Біофізика. – Київ: Видавництво «ВПЦ Київський університет», 2008. – 567 с. 2. Волькенштейн М.В. Биофизика. – М.: Наука, 1988. – 592 с.

	3. Чиркин А.А., Данченко Е.О. Биохимия с основами молекулярной биологии. ВГУ им. П.М.Машерова, 2006. – 301 с.
Тривалість курсу	один семестр
Обсяг курсу	180 год. З них 32 год лекцій, 32 год практичних занять, та 116 год самостійної роботи
Очікувані результати навчання	Після завершення цього курсу студент буде: детально знати молекулярну організацію дихального ланцюга мітохондрії та його роботу, а також хлоропласта і його участь у синтезі АТФ; вміти взаємопов'язувати процеси дихання і фосфорилування у мітохондріях. Застосовувати ті чи інші методи дослідження біоенергетичних процесів в постановці освітнього експерименту.
Ключові слова	Біоенергетика, мітохондрія, хлоропласт, фотосинтез, метаболізм, дихальний ланцюг, мембранний потенціал
Формат курсу	Очний (денний, вечірній), заочний.
	проведення лекцій, практичних робіт та консультації для кращого розуміння тем
Теми	<p>Введення в біоенергетику. Введення в обмін речовин і енергії. Основні шляхи регуляції метаболізму. Обмін речовин і біоенергетика. Закони термодинаміки. Вільна енергія (DG). Ентальпія. Ентропія. Макроергічні сполуки. Стадії катаболічних шляхів в організмі людини. Реакції біологічного окиснення та тканинне дихання.</p> <p>Біоенергетика дихального ланцюга. Рівняння реакцій біологічного окиснення, циклу Кребса. Будова і властивості мітохондрій. Компоненти дихального ланцюга. Убіхінон. Система цитохромів. Цитохром с. Цитохром-оксидаза. Fe-S-білки. Структура дихального ланцюга. Альтернативні шляхи тканинного дихання. Окисно-відновні потенціали. Окисне фосфорилування. Механізм спряження дихання і фосфорилування в мітохондріях (гіпотези: хеміосмотичне спряження, хімічне спряження, конформаційне спряження). Механізм хеміосмотичного спряження та електронно-конформаційних взаємодій. Будова АТФ-синтази мітохондрій. Регуляція тканинного дихання. Вільне, нефосфорилуюче окиснення. Інші види біологічного окиснення. Антиоксидантний захист. Речовини, які впливають на енергетичний обмін у клітинах. Біоенергетика і порушення обміну речовин. Гіпоенергетичні стани. Методи вивчення обміну речовин.</p> <p>Введення в мембранну біоенергетику. Мембрани з точки зору біоенергетики. Спряжуючі іони. Конвертуюча енергетична «валюта» живої клітини. $\Delta\mu\text{H}$, $\Delta\mu\text{p}$, $\Delta\mu\text{Na}$, $\Delta\mu\text{s}$. Аденозинтрифосфат. Ліпідний компонент біомембран. Ліпідний бішар. Мембранні білки. Первинні $\Delta\mu\text{H}$-генератори. H^+-АТФази – вторинні $\Delta\mu\text{H}$-генератори. Використовувачі $\Delta\mu\text{H}$. Регуляція, транспорт і стабілізація протонного потенціалу. Генератори $\Delta\mu\text{Na}$. Утилізація $\Delta\mu\text{Na}$, утворена первинними $\Delta\mu\text{H}$-генераторами.</p> <p>Фотосинтез. Структура хлоропластів. Характеристика фотосистем. Молекулярні механізми фотосинтезу. Фотосинтетична фіксація вуглецю.</p> <p>Специфічні методи мембранної біоенергетики. Вимірювання мембранного потенціалу. Вимір $\Delta\mu\text{H}$. Вимірювання швидких процесів протонування-депротонування.</p>

	Див. табл. 1.
Підсумковий контроль, форма	залік у кінці семестру
Пререквізити	Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з дисциплін: хімії, основи біофізики, загальної цитології і гістології достатніх для сприйняття категоріального апарату вироблення енергії у клітині, розуміння джерел походження макроергічних сполук.
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Лекції, презентація (ілюстрація, демонстрація), розповіді, пояснення, розв'язування ситуативних задач, дискусія.
Необхідне обладнання	Персональний комп'ютер, загальноживані комп'ютерні програми і операційні системи, проектор.
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	<p>Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням:</p> <p>практичні: 50 % семестрової оцінки; активна участь в одній практичній роботі оцінюється у 3,125 бала, що передбачає оцінювання теоретичних знань та практичних умінь з теми (всього 16 занять); максимальна кількість балів – 50;</p> <p>контрольні заміри (модулі): 50 % семестрової оцінки; передбачається два модулі у вигляді тестових завдань; на модуль відводиться по 25 балів; одне тестове завдання оцінюється в 1 бал; максимальна кількість балів – 25.</p> <p>Залік студент отримує на підставі результатів виконання ним усіх видів робіт на практичних заняттях та контрольних замірів протягом семестру, як суму балів.</p> <p>Академічна доброчесність: очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усіх строків визначених для виконання усіх видів письмових робіт, передбачених курсом. Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.</p> <p>Політика виставлення балів. Враховуються бали набрані на поточному тестуванні, самостійній роботі та бали підсумкового тестування. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час практичного заняття.; недопустимість пропусків та запізнь на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.</p>

	Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.
Питання до модульних контролів (замірів знань)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Введення в обмін речовин і енергії. 2. Основні шляхи регуляції метаболізму. 3. Обмін речовин і біоенергетика. 4. Макроергічні сполуки. 5. Стадії катаболічних шляхів в організмі людини. 6. Реакції біологічного окиснення та тканинне дихання. 7. Теорія окисно-відновних реакцій. 8. Характеристика транспорту електронів у клітині. 9. Рівняння реакції біологічного окиснення, циклу Кребса. 10. Ланцюг переносу електронів. 11. Будова і властивості мітохондрій. 12. Нікотинамідні дегідрогенази. 13. Флавінові дегідрогенази. 14. Убіхінон. 15. Цитохроми. 16. FeS-білки. 17. I-IV комплекси дихального ланцюга. 18. Фотосинтез. 19. Структура хлоропластів. 20. Характеристика фотосистем. 21. Молекулярні механізми фотосинтезу. 22. Фотосинтетична фіксація вуглецю. 23. Вимірювання мембранного потенціалу. 24. Вимір ΔpH. 25. Вимірювання швидких процесів протонування-депротонування. 26. Альтернативні шляхи тканинного дихання. 27. Окисне фосфорилування. 28. Спряження дихання і фосфорилування. 29. Механізм хеміосмотичного спряження. 30. Електронно-конформаційні взаємодії. 31. Будова та функціонування АТФ-синтази. 32. Типи АТФ-аз. Немітохондріальні АТФ-синтази. 33. Регуляція тканинного дихання. 34. Вільне окиснення. 35. Інші види біологічного окиснення. 36. Мікросомальне окиснення. 37. Система мікросомного окиснення. Цитохром P-450. 38. Ізоформи цитохрому P-450. 39. Регуляція активності монооксигеназ. 40. Мікросомне окиснення. 41. Цитохром B₅. 42. Регуляція дії цитохрому P450 цитохромом B₅. 43. Діоксигенази. 44. Пероксидазне окиснення. 45. Мієлопероксидазна система. 46. Нейтрофіли і дихальний вибух. 47. Кисень і активні кисневі метаболіти. 48. Радикальні окислювальні процеси. 49. Активація кисню у ферментативних реакціях.

	<p>50. Супероксид аніон-радикал. Загальна характеристика його утворення.</p> <p>51. НАДФН-оксидаза.</p> <p>52. Біологічні ефекти синтезованого НАДФН-оксидазою супероксид аніон-радикалу.</p> <p>53. Генерація супероксид аніон-радикалу НАДФН-оксидазами нефагоцитуючих клітин.</p> <p>54. Ксантиноксидоредуктаза.</p> <p>55. Утворення активних кисневих метаболітів в мітохондріях.</p> <p>56. Відновлення кисню цитохромом р-450.</p> <p>57. Інші механізми утворення супероксид аніон-радикалу.</p> <p>58. Загальна характеристика системи антиоксидантного захисту.</p> <p>59. Структура та функції супероксиддисмутази.</p> <p>60. Структура та функції супероксидредуктази.</p> <p>61. Структура та функції каталази.</p> <p>62. Структура та функції глутатіонпероксидази.</p> <p>63. Загальна характеристика фенольних антиоксидантів.</p> <p>64. Класифікація фенольних антиоксидантів.</p> <p>65. Вітамін Е.</p> <p>66. Каротиноїди.</p> <p>67. Аскорбінова кислота.</p> <p>68. SH-вмісні сполуки.</p> <p>69. Історія становлення науки «Біоенергетика».</p> <p>70. Бактеріородопсин і химерні протеоліпосоми.</p> <p>71. Галородопсин.</p> <p>72. Натрієвий цикл у корисних бактерій.</p> <p>73. Дія антимікробних агентів, направлених на систему мембранної енергетики.</p> <p>74. Регенерація АТФ за рахунок енергії світла.</p> <p>75. Мембрани з точки зору біоенергетики.</p> <p>76. Спряжуючі іони.</p> <p>77. Конвертуюча енергетична «валюта» живої клітини.</p> <p>78. ΔμH, Δp, ΔμNa, Δs.</p>
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.

Таблиця 1

Схема курсу «Біоенергетика»

Тиж-день	Тема занять (перелік питань)	Форма діяльності та обсяг годин	Додаткова література / ресурс для виконання завдань (за потреби)	Термін виконання
1	Введення в біоенергетику. Молекулярні основи біоенергетики	Лекції – 4 год, практ. заняття – 4 год, самостійна робота – 14,5 год		2 тижні
2	Біоенергетика дихального ланцюга.	Лекції – 4 год, практ. заняття – 4 год, самостійна робота – 14,5 год		2 тижні
3	Механізм спряження дихання і фосфорилю-	Лекції – 4 год, практ. заняття – 4 год,		2 тижні

	вання в мітохондріях.	самостійна робота – 14,5 год		
4	Будова АТФ-синтази мітохондрій.	Лекції – 2 год, практ. заняття – 2 год, самостійна робота – 7,25 год		1 тиждень
5	Регуляція тканинного дихання. Речовини, які впливають на енергетичний обмін у клітинах.	Лекції – 2 год, практ. заняття – 2 год, самостійна робота – 7,25 год		1 тиждень
6	Введення в мембранну біоенергетику. $\Delta\mu\text{H}$, $\Delta\mu\text{Na}$, $\Delta\psi$.	Лекції – 4 год, практ. заняття – 4 год, самостійна робота – 14,5 год		2 тижні
7	Первинні $\Delta\mu\text{H}$ -генератори. Генератори $\Delta\mu\text{Na}$.	Лекції – 2 год, практ. заняття – 2 год, самостійна робота – 7,25 год		1 тиждень
8	Фотосинтез. Молекулярні механізми фотосинтезу.	Лекції – 2 год, практ. заняття – 2 год, самостійна робота – 7,25 год		1 тиждень
9	Фотосинтетична фіксація вуглецю.	Лекції – 2 год, практ. заняття – 2 год, самостійна робота – 7,25 год		1 тиждень
10	Специфічні методи мембранної біоенергетики. Вимірювання мембранного потенціалу. Вимір $\Delta\mu\text{H}$.	Лекції – 2 год, практ. заняття – 2 год, самостійна робота – 7,25 год		1 тиждень
11	Вимірювання швидких процесів протонування-депротонування.	Лекції – 2 год, практ. заняття – 2 год, самостійна робота – 7,25 год		1 тиждень
12	Мембрани з точки зору біоенергетики	Лекції – 2 год, практ. заняття – 2 год, самостійна робота – 7,25 год		1 тиждень

Автори

 Андрій БАБСЬКИЙ

 Наталія ГАРАСИМ

«Погоджено»

Голова методичної ради
біологічного факультету
Віталій ГОНЧАРЕНКО

« 10 » 02. 2021 р.

Гарант СГП

Віталій ГОНЧАРЕНКО

« 10 » 02. 2021 р.